

В Інституті літератури

ЧИТАННЯ ПАМ'ЯТІ ВІКТОРА ДУДКА

21 травня ц. р. в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка пройшли Читання пам'яті Віктора Дудка, організовані відділом рукописних фондів і текстології. Науковий захід зібрав дослідників, чиї наукові інтереси зосереджені довкола питань літературного джерелознавства й текстології української літератури та фольклору. У доповіді “Едиція фольклорних текстів у світлі нерозв’язаних питань мовознавства” *П. Гриценко* звернув увагу на особливості текстів, зокрема фольклорних, які розкривають багатство й різноманіття української мови. Увага публікаторів до змісту й нехтування діалектними особливостями знецінює джерело. Отже, суто мовознавчий аспект виявляється важливим для ширшого кола гуманітарних питань.

М. Назаренко поділився спостереженнями над романом П. Куліша в доповіді “Опис некрополя в “Чорній раді”: до питання про джерела”. Письменник, як у журнальній публікації 1846 р. (“Киевские богомольцы в XVII столетии”), так і в російській версії “Чорної ради” 1857 р. твердив, що наведені в романі епітафії з надгробків Києво-Печерської Лаври він узяв із книжки А. Кальнофойського “Тератургіма” (1638) і переклав російською. Однак порівняння текстів показує, що переклади взяті зі статті М. Максимовича “О надгробиях в Печерском монастыре” (1840). Цей факт треба розглядати в контексті системи посилань, яку Куліш вибудовує в “Чорній раді”: автор покликається або на свідчення сучасників подій, навіть тоді, коли він отримав відомості від людей XIX ст. (Максимович, Шевченко), або на власні спостереження. Між історичним романістом і зображуваною епохою не повинно бути посередників.

У доповіді “Шевченків лист до невідомої: проблема адресата” *О. Боронь*, зосередившись на історії вивчення незакінченого листа Т. Шевченка від 28 липня 1860 р., навів додаткові аргументи проти адресації його Ликері Полусмак; відкинув також особу Анни Шарикової, полемізуючи з положеннями неопублікованої статті М. Моренця 1952 р., і в підсумку обґрунтував версію, що, імовірно, записку звернено до А. Клоберг, яка, хоч і не писала грамотно, проте, очевидно, могла читати російське письмо.

Виступ *О. Федорука* “Цензурні аспекти творчості П. Куліша: до постановки проблеми” був присвячений взаєминам письменника з цензурою – проблемі майже недослідженій (урешті, як і маловивченою є тема впливу царської цензури на українську літературу загалом, за винятком поезії Т. Шевченка). Цензура – важливий чинник, який позначився на творчості цього автора й передовсім на тому, у якому вигляді написане дійшло до читача. Якщо періодизувати творчу й символічну біографію письменника, вона буде трохи відмінною від тієї, що уявляється на підставі аналізу цензурного питання (як цензура зумовлювала творчість Куліша, якою мірою йому вдавалося обходити цензурні рогатки, де він удавався до самоцензури тощо). Наприклад, до арешту у справі Кирило-Мефодіївського братства Куліш писав без огляду на цензуру, яка в цей період назагал була поблажлива до нього (цензурні вилучення в журнальній публікації 1846 р. “Один день из жизни запорожца Кирило Тура”, що є фрагментом із “Чорної ради”, редакторів М. Погодіну вдалося поновити). Хоч як дивно, відносно сприятливий для текстів Куліша був і короткий період 1856 – 1857 рр., коли з письменника зняли заборону публікуватися на загальних цензурних підставах (це була нетривала лібералізація внутрішньої політики після

смерті імператора Миколи I). У цей час з'явилися двотомні “Записки о Южной Руси”, “Записки о жизни Николая Васильевича Гоголя”, українська та російська “Чорна рада”, які вийшли майже без цензурних змін. Щоб мати змогу видавати свої тексти в безцензурному вигляді, Куліш заангажується в західноукраїнський літературний процес. У другій половині 1860-х років він публікує (щоправда, під псевдонімами й анонімно) низку гострих творів та перекладів із Біблії, що неможливо було зробити в Російській імперії. Ця тенденція – публікуватися за кордоном (але вже під власним прізвищем, не ховаючись з авторством) – найбільше спостерігається після введення в дію Емського указу (1876) та вилучення й знищення всього накладу Кулішевої “Хуторской философии” (1879). У 1880 – 1890-ті Куліш спрямовує свою творчість у русло перекладної літератури (драми Шекспіра, Біблія тощо), яка в той час не мала шансів з'явитися в Російській імперії й яку Куліш планував (частково йому це вдалося) видати в Австро-Угорщині та Швейцарії. Після 1876 р. в Російській імперії цензура стала особливо безжальна до творів Куліша й заборонила публікацію цілої низки його творів.

Едиційним питанням була присвячена доповідь *Б. Цимбала* “Листування Марка Вовчка: невирішені питання атрибуції, датування та коментування”. Доповідач зосередив свою увагу на листуванні письменниці з В. Доманицьким. Уважно проаналізувавши як саме листування, так і супровідний коментар до них, зіставивши наявний епістолярій із біографіями обох кореспондентів, дослідник обґрунтував потребу реатрибуції кількох листів письменниці до В. Доманицького, Ф. Матушевського та В. Науменка. Також доповідач звернув увагу на некоректне коментування окремих реалій, згаданих у листах, що почасти зумовлене помилковим датуванням. Запропонована ним нова версія цілком узгоджується з відомими фактами біографії письменниці й ліквідує розбіжності, викликані хибною атрибуцією. *Н. Лисенко* в доповіді “До дев'яностоліття від народження Юлі Войчишин: історія особового фонду” ознайомила присутніх із біографією фондоутворювачки та джерельним потенціалом переданого до фондів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка архіву дослідниці. Численні документи фонду розкривають маловідомі сторінки літературного й наукового процесу в українській еміграції в Канаді у другій половині ХХ ст. та участь діаспори у становленні сучасної України.

Складність і високий рівень вирішення обговорюваних питань говорять про зацікавленість і потребу дослідників у проведенні подібних заходів.

Отримано 24 травня 2019 р.

*Б. Ц.
м. Київ*